

בעצתך תנחני

גליון שבועי להתבוננות בפרשת השבוע ובעבודת ה'

גליון 108

פרשת בהעלותך

אחרי מיטתו של מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל

הספציפית המיוחדת לו.

בהספדים על גדולי ישראל כולם נראים תואמים: גדלות בתורה, גדלות ביראת שמים, גדלות במידות טובות. אבל הרי לכל אדם יש נקודה מסוימת, ביטוי מיוחד של האישיות. הקושי הוא למצוא את הבן אדם שמאחורי הסיפורים, מה בעצם מייחד אותו, ממה הוא שואב את עוצמתו הפנימית.

לכל אדם גדול, ובעצם לכל אדם מיוחד, יש נקודה מסוימת של גדלות שבה הוא מתייחד. אצל אנשים רגילים הנקודה הזאת לא מספיק מחודדת ולפעמים גם בקושי מודעת, ואצל אנשים גדולים נקודת המרכז גדלה והולכת, והנקודה הזאת הולכת ומקרינה על כל שאר הצדדים באישיותם.

כך שמעתי פעם מהגאון רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א: חז"ל אומרים שחייב אדם לומר "מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב". כיצד זה אפשרי? הרי המרחק בינינו לבנים הוא בלתי נתפס! אלא הביאור הוא שכאשר אדם מוצא את הנקודה שבה הוא דומה לאברהם יצחק ויעקב, החלק של הגדלות האישית שלו שמחובר לגדלותם של האבות – זה יקרין על כל מהלך חייו להיות אדם גדול. זה לכאורה מה שמוטל עלינו בהספדו של אדם גדול בישראל: לנסות לסנן את הרעשים ולמצוא את הנקודה הייחודית שאלה אנחנו מתחברים.

ארשה לעצמי לכתוב מה שנראה לי מנקודת מבטי, אקוה שאכן הדברים נכונים.

שני דברים מרכזיים אפיינו את משנתו התורנית של ר' גרשון: א. לימוד בהספק. ב. לימוד מוסר. רוב השיחות שלו נסובו על שני עניינים אלה – ללמוד בהספק ובלי להתעכב מדי, וללמוד מוסר.

במשנתו החינוכית המפורסמת של ר' גרשון גם כן היו שני דברים מרכזיים: א. לחיות ברוגע ובשלוה, "כפי טבעו". ב. לחנך מתוך "כבוד וידידות". ידועות הוראותיו להורים לבנים מתמודדים – להרעיף אהבה ללא תנאי, לראות בהם אנוסים ולקבל אותם כמות שהם.

מה הקו המרכזי המחבר בין כל הנקודות הללו?

במבט שטחי ניתן לקבל רושם שהרעיון הוא לא לדרוש מעצמך יותר מדי, לא מעצמך ולא מסובבך. להבין את עצמך ולבוא לקראת עצמך, וכן להבין את השני ולבוא לקראתו. לפי קו חשיבה זה צריך ללמוד בהספק ולא להתעכב יותר מדי, וצריך לחיות ברוגע "כפי טבעו", וצריך להבין את הבנים המתמודדים. כך נראה כביכול שזו משנתו של מרן הגר"ג.

אבל האמת היא שונה לגמרי. קו החשיבה המאחד את כל ההוראות הנ"ל הוא אחר. לא לתת לעצמך הנחות, אלא למלא את תפקידך בעולמך מתוך חשיבה והתבוננות.

מה קורה לנו כשאנחנו מאוד רוצים דבר מה? אנחנו נתונים בסערה, ואנחנו יוצאים לעבודה בלי תכנון ארוך טווח ובלי

רק אתמול נפטר לפתע פתאום מרן הגר"ג זצ"ל. האבדה גדולה וקשה. נכון שמדובר על אדם מעל גיל מאה, אבל לא כהתה עינו ולא נס ליחה, עד הרגע האחרון. הפרידה היתה פתאומית.

ברמה האישית יש לי חיוב גדול ועצום של הכרת הטוב למרן זצ"ל. כאשר רציתי להוציא לאור את ספרי הראשון "בעצתך תנחני", ידעתי שמדובר בספר נועז במידה מסוימת, שיש בו דברים שלא מקובל לאומרם. הלכתי לכל הרבנים שהייתי בסביבתם כדי לתת את הדברים לביקורתם, וביניהם באופן טבעי פניתי לרבה של מודיעין עילית, עיר מגורי, הגר"מ קסלר שליט"א. הוא קרא את הספר מהחל ועד כלה, והחליט שצריך להראותו למרן הגר"ג זצ"ל.

הגר"ג לא הכיר אותי, לא למדתי בפוניבז', אבל נסענו אליי יחדיו הגר"מ קסלר ואני, ושוחחנו עמו על הרעיון הכללי של הדברים. הגר"ג שמע את הדברים, האזין להתלבטות, ושלח אותי למשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל. "אם הוא יסכים" – כך אמר – "אני אצטרף אליו". נסעתי אל המשגיח ונתתי לו את הדפים לעבור עליהם. לאחר כמה חודשים המשגיח שלח בדואר הסכמה חמה על הספר, ואיתה פניתי חזרה למרן זצ"ל. היה זה בשעת מוצאי שבת, ר' גרשון היה עסוק בחברותא עם נכדיו. כשנכנסתי עם המכתב הוא קם ממקומו, הלך באיטיות עד הארון, הוציא עט וצירף את חתימתו להסכמה.

מיד לאחר מכן הספר נשלח לדפוס.

כמה חודשים לאחר ההדפסה החלו להישמע תלונות על הספר. היו טענות מצד ת"ח גדולים שהספר עלול לקרר את הלהט הישיבתי. באופן אישי כששמעתי את הטענות חשתי מאוד שמא יש צדק בדברים, ובאתי לתקן ונמצאתי מקלקל. אני הרי לא מחפש להיות חלילה מחטיא הרבים. למרות שקיבלתי הסכמה מהמשגיח זצ"ל ומראשי ישיבות נוספים, עדיין חשתי מאוד כלפי שמיא. אולי יהיו חלילה אנשים שישתמשו בנכתב בספר להרפות ידים מהלהט בעבודת ה' ובלימוד? הלכתי למרן זצ"ל לשאול אותו מה לעשות.

נכנסתי וישבתי בסלון, והנכד הלך לקרוא למרן מהחדר הפנימי. הוא נכנס לסלון במאור פנים ובחיך רחב, ומיד כשראה אותי, עוד לפני שפתחתי את פי, הוא אמר: "אתה המחבר של בעצתך תנחני? זה זיכוי הרבים גדול מאוד, גדול מאוד". לאחר עידוד כזה היה לי ברור מה עלי לעשות. עידוד זה חזר ונשנה כמה וכמה פעמים במהלך השנים שאחר כך, גם בהסכמה שהוא נתן לי לספר הבא "חשיבתי דרכי".

ניתן לומר שאילולי הדחיפה שלו – לא היו הספרים קיימים.

*

בימים הקרובים יישמעו לבטח עשרות ומאות הספדים על האדם הגדול שהלך מאיתנו. בדרך כלל בהספדים יש הרבה רוח והמולה מסביב, ומרוב בלגן קשה למצוא את נקודת המרכז של האדם, הנקודה שבאמת מגדירה את האופי שלו ואת הגדלות

שיקול דעת. לדוגמא: אנחנו מאוד רוצים לראות את הבן שלנו תלמיד חכם, ולכן אנחנו עלולים לשלוח אותו לשיבה לא מתאימה לאופיו, כי שם יש לו יותר סיכוי לגדול בתורה. אין לנו סבלנות לשקול לטווח ארוך את הסיכונים העלולים להתרחש, כי אנחנו בסערה.

אנחנו מאוד רוצים להיות תלמידי חכמים, ולכן אנחנו מסתערים על הלימוד בלי הנחות לשום צד, לא לעצמנו ולא לנשותינו וילדינו. לא שוקלים את המציאות במאזנים נכונות, לא בודקים את היכולות שלנו ואת הגבולות שלנו. מסתערים בכל הכח, כי אנחנו רוצים להצליח. אנחנו נתונים בסערה.

השאלה היא עד כמה אנחנו פועלים מתוך רגש, ועד כמה אנחנו פועלים מתוך דעת.

כאשר פועלים מתוך דעת לפעמים נראה שהקצב מתמתן, שהדברים נעשים פחות בשלמות. אין את הלהט של הסערה הרגשית שמרימה את האדם לפסגות. הכל יותר מתון ומחושב, משדר אולי קצת תחושה של מזג אוויר נעים... אבל כאשר פועלים כך לטווח ארוך, ביסודיות ובהתמדה – רואים פירות מבורכים.

הקו של ר' גרשון, לכאורה, היה קו של מתינות, ישוב הדעת, שיקול. ראייה של כל פעולה במאזנים של שכל, של הדבר הנכון לעשותו.

ההוראה שלו ללמוד כפי טבעו לא באה ממקום של רצון להקל על אנשים את החיים, אלא ממקום של ישוב דעת: תלמד מה שליבן חפץ בצורה שתואמת ליכולותיך ותורמת לאישיותך, כי זה הלימוד שמתאים לך. לימוד אחר, גם אם הוא יותר מרשים – פשוט לא יקלט אצלך היטב, ולא יוביל אותך למקום טוב. אתה תישר, במוקדם או במאוחר. לימוד בעיון ובלמדנות הוא נפלא ומתוק, אבל רק למי שאוהב את סגנון החשיבה הזה. מי שלא אוהב ולא בנוי לזה – לא יחזיק מעמד.

לימוד המוסר שר' גרשון עורר עליו בכל שיחה בשנים האחרונות, נובע גם כן מאותה נקודה. הוא גרס שצריך ללמוד מוסר לא מצורך דחוף להיות צדיק, אלא מצורך מיושב להיות נורמלי, להיות מה שצריך להיות. הרי כל אדם דואג את דאגת המחר, רוצים לסדר את הפנסיה. איך אפשר לא לדאוג את דאגת המחרתיים, לסדר את העולם הבא? הרי היום הזה בוא יבוא, וצריך להיות מוכנים אליו. כמה פשוט.

החינוך של ר' גרשון לחיות ברוגע ובשלוה, "כפי טבעו", לא בא להקל את העבודה, אלא ליישב אותה על מכונה וסדרה הבריא והטבעי. למה כל כך הרבה אנשים נופלים? כי הם רוצים להיות מה שהם לא יכולים להיות. כאשר אדם חותר אל השלמות בדרך שמתאימה לאופי שלו וליכולותיו – הוא יכול להתקדם.

הרעיון הוא לחיות את החיים בישוב דעת. להתמקד במה שצריך לעשות, ולעשות זאת בצורה עניינית, מאופקת ושקולה, ללא סערה וללא דרמות.

הדבר משתקף גם בצורת הלימוד. כאשר אנחנו מתלמדים בסוגיא אנחנו נמצאים בסוג של סערה. הדקויות, האפשרויות, הצדדים והצדי צדדים, הכל עולה על השולחן בבלגן. למה הבלגן כה רב, ולמה הערפל חוגג? כי הכל סוער. אם יש סדר ובהירות – לפעמים משפטים בודדים וממוקדים יכולים להספיק במקום שיעורים ארוכים.

אצל ר' גרשון היה מעט זך המחזיק את הרב. זכורני שכאשר למדו בישיבה אצלנו כתובות, יצא לאור קובץ "אוהל אברהם", ובו מבחר שיעורים מכל ראשי הישיבות, היה שם שיעור קצר של ר' גרשון על שטרות, משהו כמו עמוד וחצי שנים, ובו הערות נקודתיות על המרכז של הסוגיא. במשך כל התקופה

שבה למדנו בישיבה שטרות, כנראה חודש בערך, פתחתי שוב ושוב את השיעור הזה, ובכל פעם מצאתי בו טעם מחודש. הבהירות שבפשטות, הנגיעה הישירה בלב של הסוגיא – היתה מדהימה.

אסיים בסיפור אופייני מאוד, סיפור אישי שהיה לי עם ר' גרשון, הממחיש את הנקודה.

בתקופה שכבר היה לי קשר עם ר' גרשון בעקבות הספרים וההסכמות, היה משהו שפגע בי קשות בנקודה מסוימת, פגיעה עמוקה. היה לי מאוד מאוד קשה לסלוח. באחד הימים אני מקבל טלפון הביתה. מעבר לקו אני שומע את קולו של הנכד, מוטי פאלי. "מדברים מהבית של ר' גרשון", הוא אומר לי. "הראש ישיבה רוצה לדבר איתך". התרגשתי מאוד, ולא הבנתי מה יכול לקרות. לאחר שניות ספורות נשמע קולו המוכר של ר' גרשון מעבר לקו. "שלום וברכה", הוא אומר בנעימות, וניגש ישר לעצם הענין: "תראה", הוא אומר, "שמעתי שפלוני אלמוני פגע בך ויש לך קפיידא עליו. יש לו עכשיו צרה מסוימת, אני מבקש ממך שתסלח לו".

הפניה היתה מפתיעה מאוד. נדרשו לי כמה שניות לעכל את הדברים, אבל לאחר מכן הרגשתי שאני לא יכול לקבל את הבקשה. "הראש ישיבה", אמרתי, "הוא אפילו לא ביקש ממני סליחה. לדעתו הוא צודק במה שהוא עשה. אם הוא היה מבקש ממני סליחה – ניחא, אבל איך אפשר לסלוח לאדם שבטוח שהוא צודק, ומבחינתו הוא יכול מחר לחזור על כך?"

התגובה של ר' גרשון היתה מדהימה בפשטותה: "תראה, ממה נפשך", הוא אומר לי. "אם אתה צדיק – הרווחת שכר גדול מאוד על הבזיונות והשתקה. ואם יש לך עבירות – הרי כיפרת על עבירות. מה איכפת לך שהוא לא ביקש סליחה? במה זה נוגע אליו?"

אני מוכרח לומר שאילו הייתי שומע את המשפטים הללו מאדם אחר – הייתי כועס. מה לך ולכפרת עוונות שלי? אני סובל מקושי ואתה מנחם אותי עם אמרות מוסריות? אבל כשר' גרשון אמר זאת הוא דיבר על כך בענייניות, בצורה פשוטה, כמו שמדברים על כל נושא בחיים. הוא לא נתן לי שיחת חיזוק מוסרית, אלא דיבר על המציאות של החיים כפי שהוא ראה אותה. ההרגשה שלי למשמע דבריו היתה מדהימה, כאילו משהו פתח לי פתאום פתח לאטמוספירה שאני לא מכיר.

הדברים נובעים מאותה נקודה: עבודת השם אצלו נבעה מההתבוננות הפשוטה והמסודרת על החיים. לכל דבר יש זמן ומקום, כל דבר דורש את היחס הראוי לו. הרי עבודת השם היא הנצח, היא החיים שלנו האמיתיים, ואם כן יש להתייחס אליה בהתאם.

אולי זו נקודה שאפשר לקחת. החיים שלנו מאוד עמוסים ברגשות וחוויות, בבלבולים וסערות. כל אדם חווה התמודדויות, מאבקים, נסיונות, נפילות, הצלחות והתקדמויות. ניקח לדוגמא שעת צהרים סטנדרטית: צריך להאכיל את הילדים, צריך להספיק שנת צהרים, צריך להשלים נקודות מהסוגיא של סדר א', צריך להתכונן למבחן של דרשו מחר, צריך להתמודד עם הילד שחזר עם מבחן עם ציון נמוך, ובד בבד להסדיר את הצ'ק שחזר. יש לכל אחד עשרות דברים על הראש. העומס הרב יוצר חוסר מיקוד, קפיצה ממטלה למטלה. אולי אפשר לקחת דוגמא מהאדם הגדול הזה לנהל את החיים מתוך ישוב דעת, בשכל ובתבונה, לתת לכל דבר את המקום הראוי לו: לתורה, למצוות, לאשה, לילדים, הכל מתוך רוגע, בהתבוננות ישרה של מה ה' אלוהים שואל מעמך.